

De voorgeschiedenis van *Gregoriana Amsterdam*

Geert Maessen

Uit Psalm 127*

Het overlijden van Eugene Lievens (1950-2025) bracht mij terug naar het jaar 1993. In dat jaar ontstond er een breuk in het koor waarin ik sinds 1987 zong; de *Schola Cantorum Amsterdam*. Omdat die breuk beslissend werd voor mijn groep *Gregoriana Amsterdam*, breng ik die hier in kaart. Achteraf moeten we constateren dat het in wezen over botsende karakters ging. Dat heb ik destijds te weinig onderscheiden van muzikale stijl.

Twee jaar voor zijn overlijden had ik Eugene, na jaren van verwijdering, nog ontmoet in Saint Wandrille. Die bijeenkomst was zo gezellig dat hij om meer vroeg. Maar dat is er niet meer van gekomen. Eugene Lievens, voor velen beter bekend onder zijn artiestennaam, Liven d'Abelardo, voegde zich eind 1991 of begin 1992 bij de schola. Hij bracht gezelligheid. Dat betekende heerlijke maaltijden en leuke uitstapjes. Hij nam koorleden mee op concertreizen naar Sint Gallen en naar Solesmes (zie bijgevoegde foto). Hij regelde ook dat de schola in 1993 van de bouwvallige Duif aan de Amsterdamse Prinsengracht naar de Nicolaaskerk t.o. Centraal Station verhuisde. In dat jaar ontstond er een breuk met koorleider Wim van Gerven (1929-2008). Van Gerven is weggelopen en nooit meer teruggekomen.

Op dat moment was Van Gerven bijna 34 jaar leider van de schola, die in december 1959 mede door hem was opgericht. Van Gerven was kerkmusicus en zanger van het *Nederlands Kamerkoor* van 1960 tot 1977. Van 1959 tot 1967 zong hij met zijn schola in de Amsterdamse Studentenecclesia. Toen daar, na het Concilie, het Gregoriaans werd afgeschaft verhuisde hij met zijn schola naar de Papegaai in de Kalverstraat, waar hij van 1967 tot 1978 de Mis zong. CBS/*Artona* bracht drie LP's van hem uit: *Gregoriaanse gezangen*, Advent, Kerst, Vastentijd en Pasen (1966), *Gregoriaanse gezangen 2*, Mis en Vespers van Pinksteren (1969) en de *Uitvaartliturgie* (1974). Priesters die geen Latijnse priefaties wilden zingen zorgden ervoor dat Van Gerven in 1978 naar de Tichel in de Jordaan verhuisde. Daar is hij zich gaan toeleggen op het Officie waar hij geen priester voor nodig had. Op grond van een lezing van Godehard Joppich is hij zich in 1978 ook gaan verdiepen in de Gregoriaanse semiologie. In 1981 verhuisde hij van de Tichel naar de gekraakte kerk de Duif aan de Prinsengracht. Die was centraler gelegen en dus beter door het publiek te vinden. Hij volgde cursussen semiologie in Cremona en Essen. Vanaf 1984 was er een intensieve samenwerking met frater Kees Pouderoijen OSB. Pouderoijen verzorgde de reconstructies van drie Officies die Van Gerven met zijn schola uitvoerde op het Festival Oude muziek in Utrecht: het Officie voor Maria Geboorte (1984), het Bartholomeus Officie (1989) en het Officie voor het feest van 14 september (1991). In 1991 verzorgden beiden de Hemelvaartsmetten op het internationaal Gregoriaans festival van Watou in België. In 1992 nam Van Gerven met zijn schola de Paasmetten op in de Paulusabdij van Oosterhout. Sinds 1987 maakte ik dat allemaal heel bewust mee. Naast repetities op de woensdagavonden en de wekelijkse zondagsvespers waren er vaak andere activiteiten. Zo gaf de schola op 17, 23 en 25 oktober 1993 concerten in respectievelijk Nijmegen, Utrecht en Rotterdam. In Nijmegen in samenwerking met Stan

Hollaardt, Lida Dekkers en Marijke Ferguson, in Utrecht met Jankees Braaksma, in de Grote of Laurenskerk van Rotterdam met organist Albert de Klerk. De Willemsspoorbrug liep toen nog naast de Laurenskerk, maar de spoortunnel was net een maand eerder geopend.

Na een drukke periode werd de eerstvolgende repetitie doorgaans slecht bezocht. Dat was eind oktober 1993 ook zo. Ik was er toen ook niet. Tijdens die repetitie is er een conflict ontstaan tussen Wim en Eugene, waarna Wim is weggelopen. In de roes van de geslaagde concerten en wellicht ook bedwelmd door de gezelligheid waarmee de zangers al enige tijd waren doordrenkt vond men het vanzelfsprekend dat Eugene als koorleider verder ging. Ik zag dat ook zo. Eugene was immers dirigent en componist en leidde ook andere Gregoriaanse koren. Intussen hoorde ik ook bij de eerste lichting van *Hartkeriana*, een koor waarmee Eugene het Gregoriaans "professioneel" op de kaart wilde zetten.

De aard van het conflict tussen Wim en Eugene is waarschijnlijk niet meer te achterhalen. Maar het minste dat gezegd moet worden is dat er sprake was van botsende karakters. Wim zag overal problemen, en die waren er natuurlijk ook altijd. Eugene zag daarentegen overal oplossingen, en ook hij had daarin natuurlijk gelijk. In het verlengde daarvan speelde Wim doorgaans de slachtofferrol en Eugene die van de overwinnaar. Dat was denk ik van beide niet erg realistisch.

Een half jaar na het conflict begon ik iets te missen. De stijl van dirigeren was anders geworden en in het muzikale resultaat ontbrak m.i. de mystiek van daarvoor. In de voorbereiding van het eerste concert van *Hartkeriana* ben ik daarom opgestapt. Dat concert werd gegeven in de Nicolaaskerk op 8 oktober 1994. In de opname daarvan hoor ik nog steeds duidelijk mijn bezwaar terug. Die opname is te beluisteren bij de Concertzender. Hetzelfde repertoire werd in 1995 opgenomen voor de CD *Psallite Sapienter*. Ik vroeg me af waarom Wim er niet meer was en ben hem gaan opzoeken. Volgens Wim zou het koor door Eugene zijn geëkaapt. Hij vond dat hij Eugene niet in de schola had mogen toelaten. Daarmee had hij naar zijn zeggen het Paard van Troje in huis gehaald. Over zijn zang was Wim duidelijk: "Hij zingt zoals hij er uit ziet". In 1992 had Wim nog met twaalf zangers (waaronder Eugene en ik) de Paasmetten opgenomen. Die opname vond hij niet goed genoeg om op CD uit te geven. Na zijn dood is dat toch gebeurd. Behalve met Wim ben ik ook met alle andere betrokkenen gaan praten. Ik probeerde de zaak terug te draaien, iets wat ik misschien beter niet had kunnen doen. Ik herinner me nog goed het gesprek met Simon Paul (tweede cantor en penningmeester) bij *TisFris*, bij mij om de hoek. Simon was het niet met mij eens. Hij vond Eugene veel muzikaler dan Wim. Ik herinner me ook een hele avond bij Antoine Bodar, met wijn en al. Bodar was in 1992 tot priester gewijd en had in die tijd van Van Gerven geleerd hoe hij priefaties moest zingen. Van 1992 tot 1995 was hij assistent in de Krijtberg aan het Singel en van 1994 tot 1995 "celebrant" bij de reguliere zondagsvespers in de Nicolaas. Mijn gesprekken leverden niet veel op. Iedereen had zo zijn eigen kijk op de zaak.

In 1994 ben ik met Van Gerven, Tetsuro Hanai en enkele anderen opnieuw begonnen. Velen, waaronder Reinier van der Lof, Jacques van Leeuwen, Sander van Maas en Fokko Oldenhuis, hebben zich in de loop der jaren bij onze *Nova Schola Cantorum* aangesloten. Wij vonden een vaste plek in de Liefde aan de Da Costakade. In 1994 had ik n.a.v. een vraag van Kees Pouderoijen een paar maanden in de bibliotheek van de Benedictijnen van *Mamelis* gewerkt. Als tegenprestatie heeft Andreas Laudy OSB voor ons nieuwe liturgische kleding gemaakt. Die gebruiken we nog steeds. Op 22 april 1995 gaven we in de Nicolaaskerk ons eerste concert: Gregoriaanse gezangen bij de *Missa de Beata Virgine* van Josquin Desprez i.s.m. *Cappella Pratensis* en het *Amsterdams Kamerkoor*, onder algehele leiding van Tetsuro. In het najaar van 1996 ontdekte ik de *Fluxus*-notatie die later de koers van mijn ensemble

Gregoriana Amsterdam zou gaan bepalen. De *Nova Schola Cantorum* kreeg diverse uitnodigingen, o.a. om het Daniëlspel te zingen op het festival *Musica Sacra* in Maastricht. We zongen een jaar in de Oude kerk en diverse malen voor KRO televisie. In 2002 maakten we zelfs nog een CD met het *Requiem* van Clemens non Papa in samenwerking met Maarten Kooij. In dat jaar kreeg Van Gerven een uitnodiging van Harm Jan Wilbrink om een reeks concerten in kerkjes langs de IJssel te geven. Dat durfde hij niet meer aan. Die uitnodiging vormde het begin van *Gregoriana Amsterdam*. Van 2002 tot 2019 was onze thuisbasis de Obrechtkerk in Amsterdam-Zuid. N.a.v. ons tienjarig bestaan in 2012 heb ik een boek over Van Gerven uitgegeven waarin ik slechts naar de breuk verwijs met: "Één van de leden nam de leiding over." In 2019 zijn we verhuisd naar de Papegaai aan de Kalverstraat waar we elke eerste zondag van de maand de Mis zingen en elke eerste en derde zaterdag Vespers.

Na 1994 heb ik Eugeen natuurlijk vaker ontmoet. Het wereldje van het Gregoriaans is nu eenmaal bijzonder klein. In 1997 wenste hij me succes met mijn *Fluxus*-notatie. In 2002 zong ik met hem mee op een Gregoriaans festival in Vác, Hongarije. Ik zong ook enkele uitvaarten mee. Eugeen was bij de presentatie van mijn boek over de Mozarabische ritus in de Utrechtse Willibrordkerk in 2015. Hij kocht meerdere exemplaren. In de zomer van 2018 kreeg ik van hem in Nijmegen CD-box en boek van zijn *Psalterium* project. In het najaar van 2023 ontmoette ik hem en zijn vrouw enkele dagen op het colloquium over Joseph Pothier in Saint Wandrille. Hij liep daar met de tweede druk van mijn laatste boek rond: *Heimwee naar wat nooit is geweest*, en noemde dat mijn "testament". Pas na zijn dood ben ik de breuk van 1993 beter gaan begrijpen: die ging vooral over botsende karakters.

De Paléographie Musicale in de Franse abdij Saint-Pierre de Solesmes (Sarthe), april 1992. Op de voorgrond, v.l.n.r. Geert Maessen, Wim van Gerven, Kees Pouderoijen. Tweede rij, v.r.n.l. Eugeen Lievens, Simon Paul. Verder twee leden van Eugeens Hilversumse schola. Foto: Martijn de Graaf Bierbrauwer.

*) Deze antifoön heb ik gekozen uit de 181 antifonen in Eugeens magnum opus: Psalterium Currens: de uitgave op 12 CD's van alle 150 psalmen met bijpassende antifonen, uitgezocht en uitgeschreven door frater Kees Pouderoijen en tussen 2012 en 2017 gezongen door Hartkeriana in de kerk van Malay (Saône-et-Loire).